

משפחת הגדולים עולה ירושלימה

חמשה חומשי תורה

"רבי אברהם רבי שלמה זלמניס" – כך כינו יהודי פוזנא את תושב העיר רבי אברהם לעווי. ולא לחנם קראוהו בשם אביו, כי היה דומה לאביו בכל; מה אביו גאון וצנוע – אף הוא כך, ומה אביו צדיק ונסתר – גם הוא כן.

רבי שלמה זלמן לעווי נמנה עם גאוני הזמן. שנים רבות למד בחברותא עם חברו רבי שלמה זלמן פוזנר – מי שהיה אחר-כך רבה של וורשה, ונודע בישראל על-שם ספרו "שאלות-ותשובות חמדת-שלמה". בעל ה"חמדת-שלמה" העריך תמיד את רבי שלמה זלמן חברו כאילו היה רבו, אך רבי שלמה זלמן עצמו – שכל ימיו חי ברוחק גדול, וייסורים רבים עברו עליו – העדיף לחיות בצנעה.

ידוע היה רבי שלמה זלמן בעירו כחולה בכל גופו וכבעל יסורי-נפש, שרוב שנותיו הלך ערירי, אך בני העליה שבעיר ידעו, כי נוסף על היותו בעל-ייסורים, הרי גאונותו מרקיעה שחקים וצדקותו אינה יודעת גבולות.

כשחלה רבי שלמה זלמן והרגיש שהגיעה שעתו להפטר מן העולם, חשש שעתה יפרסם חברו הגדול בוורשה – הגאון בעל ה"חמדת-שלמה" – את טיבו בעולם, עמד וצוה למקורביו שלא להספידו ושלא לומר עליו כל שבח. מקורביו, שידעו על גדלותו, טענו עמו: "היתכן? אם בחייו היה מצטנע, מי התיר לנו לא להספיד חכם כהלכה?" התיר להם רבי שלמה זלמן לומר אחרי מיטתו שני דברים בלבד, שהוא עצמו ידע בהם שהם אמת: "מיום שבאתי לקצת שכל אנושי לא הלכתי ארבע אמות ללא תורה", ו"מעולם לא הסתכלתי בפני אשה חוץ מבפני אמי ואשתי..."

לעת זקנותו, כחמש שנים לפני שנתבקש רבי שלמה זלמן לישיבה של מעלה, זכה למה שציפה כל ימיו – אשתו נפקדה

בזרע של קיימא וילדה לו למזל טוב בן, שנקרא שמו בישראל אברהם. אבי הבן הועידו לגדולות בעודו מוטל בעריסתו, אך, כאמור, נטרפה עליו שעתו, ולא הספיק לחנך את בנו יחידו. לאחר פטירתו נגלה רבי שלמה זלמן לאשתו בחלום, והזהירה על חינוך הבן: "בננו זה עתיד להעמיד בישראל ארזים גדולים, שיסוככו בענפיהם על גולת ישראל כולה; אנא, שמרי עליו מכל משמר!"

אברהם הקטן נלקח אז לבית קרובי אביו, ולמד תורה אצל רבה של פוזנא, חתנו של בעל ה"נודע-ביהודה" — הנודע בשם רבי יוסף הצדיק — ואצל דודו, רבי הירש חריף, אבדק"ק פיורדא, עד שגדל בשם ומילא כריסו בש"ס ופוסקים. לאחר נישואיו נסע רבי אברהם לוורשה אל חברו וידיד-נעוריו של אביו, בעל ה"חמדת-שלמה". הגאון הוורשאי היטה אליו חסד ואהבה עצומה, ובמשך עשר שנים ישב שם ולמדו תורה בצוותא. בתום תקופה זו חזר לעירו פוזנא, וכאביו בשעתו הסתיר עצמו מעין מכיריו, עד שכל מי שראהו נזכר בהתנהגותו של אביו רבי שלמה זלמן, ומשום כך קראו לו בשם אביו: "רבי אברהם רבי שלמה זלמנ'ס".

העיר פוזנא היתה אז עיר ואם בישראל. אהבת התורה יקרה בלב מרבית יהודיה, קטון כגדול. גם היהודים הפשוטים שבה היו עושים את מלאכתם עראי ותורתם קבע. אך בעיקר היו ידועים כבעלי-מדות וכאנשי מעשה, הזהירים בקלה כבחמורה. קנאה ושנאה ותחרות בין אדם לחברו כמעט שלא היו בנמצא בין יהודי העיר, הקהילה עצמה היתה מאורגנת למופת, מוסדות תורה וחסד ובתי חינוך התנוססו בה לתפארה, ומשום כך הצליחה במשך כל השנים להושיב על כסא רבנותה את המפורסמים שבין גדולי ישראל, וביניהם — הגאון רבי עקיבא איגר.

ובכל זאת, כאשר היו סחים אנשי העיר בינם לבין עצמם על משפחתו של רבי אברהם רבי שלמה זלמנ'ס, היתה איזה מין "קנאה נסתרת" מבצבצת מבין עיניהם.

"חמשה חומשי תורה יש לו לרבי אברהם בביתו" — שמעו פעם את רבי אליעזר לאפיאן — ששימש כגבאי ראשון בבית-הכנסת המרכזי, ונודע לבר-אוריין ובר-אבהן — מלחש לעצמו, כשהוא נושך את שפתיו.

במה קנאו יהודי פוזנא, בעלי-המדות התרומיות, ברבי אברהם — העני המרוד, אשר מיום לידתו לא פקדו יום של טובה, ואשר ביתו הקטן, שעמד סמוך לבית-המדרש הישן, התנודד לכל רוח מצויה כברעידת אדמה, ולא היה זקוק להשאיר זכר לחורבן כהלכה, מכיון שהבית כולו היה דוגמה חיה לחורבן ישראל? וכי איזה יהודי אין לו בביתו חמשה חומשי תורה?!

הבה ונציץ הצצה קטנה לביתו הרעוע של רבי אברהם דוקא סמוך ליום המקודש בשנה — בערב-יום-הכפורים — ובעת הסעודה המפסקת, כאשר רבי אברהם יושב, מצפה ומתקדש בסילודין לקראת היום הקדוש הממשמש ובא, והנה מופיעים בבית חמשה רבנים בעלי-צורה ובעלי פנים קורנות, בזה אחר זה עוברים הם לפני רבי אברהם בהכנעה וביראת-הכבוד, כל אחד מהם מרכין ראשו לפניו, רבי אברהם מניח את ידו על ראשם ומברכם ברעדה, כאשר דמעות מתגלגלות מעיניו ונושרות על ראשם. החמשה עוברים בסך, מנשקים את ידיו של רבי אברהם, וחוזרים אחורנית בברכת "גמר חתימה טובה".

רבנים דגולים אלה — הגאון רבי שלמה זלמן, רבה של זלוצ'וב; הגאון רבי אשר-לעמיל, רבה של גאליץ; הגאון רבי נחום, — רבה של שאדיק; הגאון רבי יעקב ליב, רבה של טולטשין; והגאון רבי ישראל מפוזנא — לא היו אלא חמשת בניו של רבי אברהם, ועל כך היתה קנאתם של בני פוזנא.

הסוד שנודע אחרי ימים רבים

ידעו בני פוזנא את צדקותו הגדולה של רבי אברהם, אך בעצם כבר ידעה עירם צדיקים בעלי-דרגה כזו, ובכל זאת לא זכו למה שזכה הוא: חמשה חומשי תורה — חמשה בנים, וכולם גאונים וצדיקים, אשר עם ישראל כולו חרד לשמעם.

אחדים בלבד, יודעי דבר מבני פוזנא, ידעו לספר, כי בנוסף על צדקותו זכה רבי אברהם להתברך בזרע ברוך ה' כאלה מפי ^{אוצר החכמה} קדוש אחר, אך לא היה אחד בהם שידע לספר עובדה כמו שהיתה.

הם ידעו כי תקופה קצרה לאחר שנולד לרבי אברהם בנו הצעיר רבי ישראל חלה רבי אברהם מאד, עד שמתוך מחלתו נעשה סגִי־נהור בשתי עיניו, ויותר מעשרים שנה, עד לפטירתו מן העולם, שוב לא ראה בעיניו, אך את מצות "ושננתם לבניך" קיים בכל דקדוקיה, ולא עזבה אפילו לשעה קלה. "מצוה בו יותר מבשלוcho" – היה אומר, ואת כל ימיו חילק בשיעורי תורה עם בניו, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו.

כיון שהגדילו, מסרם לישיבות של גדולי התורה; רובם שלח לוורשה אל בעל ה"חמדת-שלמה", שעוד הוא עצמו למד תורה אצלו, ואילו את רבי אשר לעמיל שלח אל הגאון רבי יעקב מליסא, בעל ה"נתיבות", שם נודע בגאונותו, עד שרבו מסר לו לסדר לדפוס את ספרו הגדול "חוות-ידעת". הצר השוה שבהם, שכולם נודעו בשם, וברבות הימים נקראו לשמש ברבנות של עיירות נכבדות.

מדינת פולין, שלא חסרה גאונים וצדיקים, רעשה מפני האחים הקדושים לבית לעווי, אך, כאמור, לא היה מי שידע להצביע על זכותו של האב הגדול.

גאון וקדוש יחיד בפולין כולה היה, שידע את הסוד. היה זה רבי אהרן משה מבראר, הנודע בשם רבי אהרן משה מגזע צבי – מתלמידיו הגדולים של החוזה מלובלין – שבימים ההם, כאשר שמעם של האחים לבית לעווי יצא על העולם, כבר נמצא הוא בארץ-ישראל, ושם סח למקורביו כל אותו מעשה איך זכה רבי אברהם רבי שלמה זלמנ'ס ל"חמשה חומשי תורה", וכל זאת – כדי ללמד מוסר השכל כמה גדולים דברי צדיקים. אך גם הוא היה רגיל להוסיף, כי עדיין ספק בידו, אם באמת ענין זה שידוע לו הוא אשר גרם לגאונות ולקדושת משפחת לעווי. "עוד חזון למועד" – היה רבי אהרן משה אומר מפעם לפעם – "אם השערתי נכונה..."

תלמידים של ה"חוזה" וה"שרף"

הגאון הקדוש רבי אהרן משה, מחבר ספר "אור פני משה", היה בתחילה מחכמי הקלויז הידוע בברודי, שם התרכזו בעיקר אדירי התורה שהתנגדו לדרך החסידות, ועוד הגאון בעל ה"נודע-ביהודה" ורבי חיים צנזר הראשון למדו שם תורה. משום מעשה שהיה התקרב אחר-כך רבי אהרן משה לדרך החסידות, והפך לאחר מתלמידיו הגדולים של החוזה מלובלין. לאחר שהחוזה עלה בסערה השמימה – בתשעה באב שנת תקע"ה – הסתופף רבי אהרן משה בצילו של הגאון הקדוש רבי אורי מסטרליסק, שנודע בשם "השרף".

אחרי שגם רבו זה נתבקש לישיבה של מעלה, חשב רבי אהרן משה לקבל עליו את מרות בנו של השרף – הצדיק רבי שלמה'לה – אך רבי שלמה'לה נפטר אחרי אביו כארבעה חדשים בלבד. אז הסתגר רבי אהרן משה במשך שלש-עשרה שנה בפרישות ובהתבודדות, עד שנאמר לו בחלום, שיעלה לארץ-ישראל, שם ימצא רבי כאוות-נפשו, אשר קדוש יאמר לו.

בשנת תקצ"ט הוציא רבי אהרן משה את מחשבתו לפועל, ועלה לארץ הקודש. מיד עם עלייתו לירושלים קבע את ישיבתו בבית-מדרש המקובלים "בית-אל", שם נתחבר לגאון הספרדי, הקדוש המקובל רבי חיים שלמה פינסו, ולמד תורה מפיו כפי שיטת תלמודו של מייסד בית-המדרש, הגאון הקדוש רבי שלום שרעבי (הרש"ש). יחד עם זאת פתח רבי אהרן משה את בית-המדרש הראשון בירושלים לעדת החסידים ההולכים בדרך הבעש"ט הקדוש.

בליל שבת-קודש פרשת חוקת, ז' בתמוז שנת תר"ה, נתבקש רבי אהרן משה לישיבה של מעלה "אחרי גמר קריאת-שמע במסירות נפש, ואחר גמר כל תפילת ערבית בדעה צלולה, ויגוע ויאסף אל עמיו כמשחיל בינתא מחלבא" (לשון שער צוואתו), ונקבר סמוך לקבר זכריה הנביא.

מה היה סודו של רבי אהרן משה החסיד בנוגע לבניו של הגאון רבי אברהם רבי שלמה זלמניס?

רבי אברהם היה בצעירותו עוזב מפעם לפעם את עירו פוזנא ונוסע ללובלין לבית ידידו הרב דשם, הגה"ק רבי עזריאל הלוי הורביץ, הנודע בשם "רבי עזריאל ראש הברזל", שהפליא את העולם בגאונותו האדירה, ורבי אברהם התיידד עמו עוד בבית רבו בעל ה"חמדת-שלמה" מוורשה.

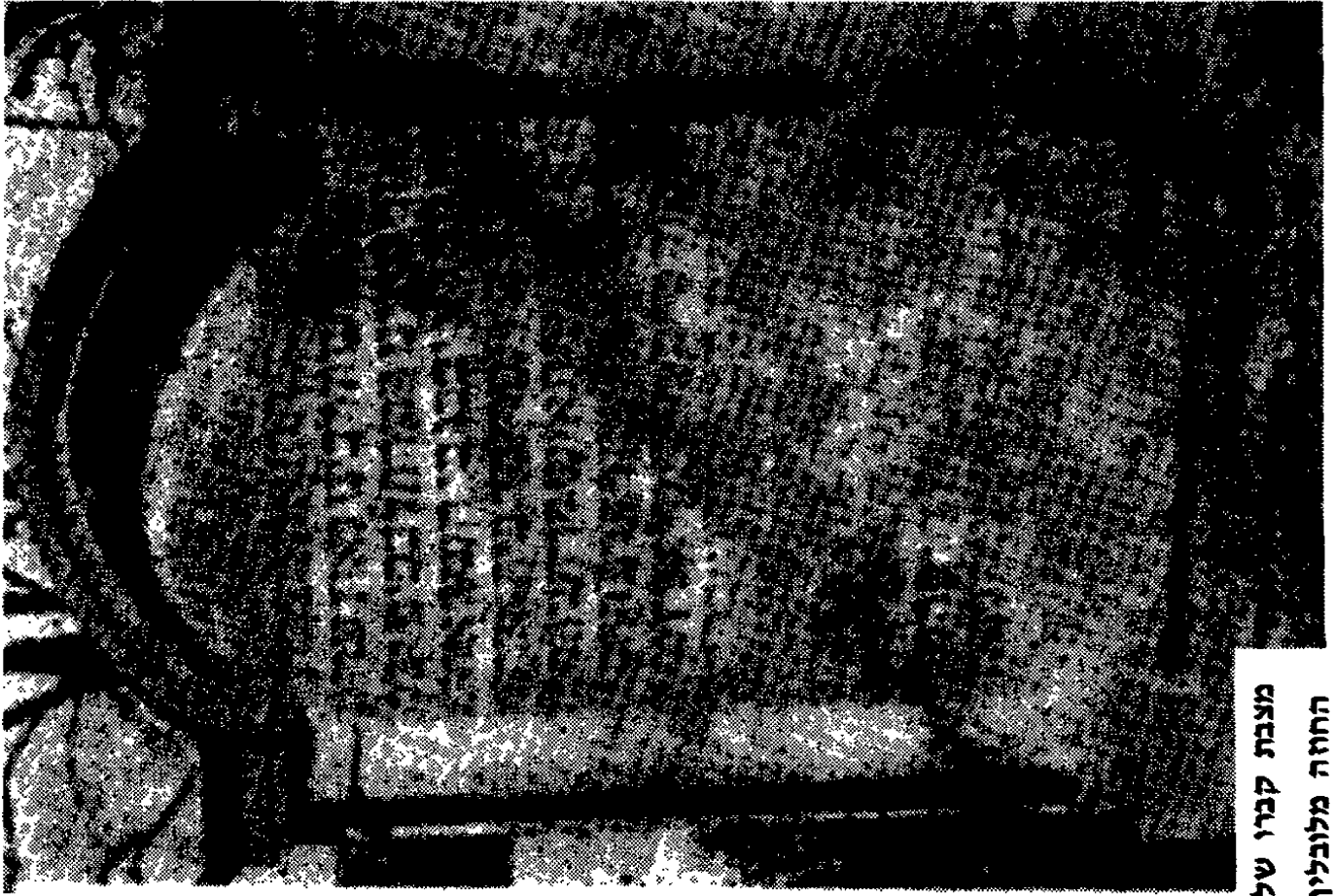
היה זה בשנת תקע"ג, יום ד' פרשת לך-לך. רבי אברהם הגיע ללובלין לבית ידידו, שם ישב ועסק בתורה יחד עם מארחו הגדול. (אחד החידושים, שחידש באותו שבוע, נדפס בראש הספר "בית לאבות"). הגיעו בקרו של שבת קודש, ומשום מה איחר רבי אברהם לתפילת שחרית בבית-מדרשו של רבי עזריאל, ובאין ברירה הלך להתפלל בבית מדרשו של החוזה מלובלין.

רבי אברהם, שלבושו היה כלבושם של המתנגדים, הרגיש את עצמו במצב לא נוח בין "יער" החסידים לבושי השיראין המיוחדים לשבת, ותפס לו מקום מאחורי התנור, אך להפתעת אלפי החסידים רמז החוזה מלובלין לפני קריאת-התורה לגבאים לכבד את האורח היושב מאחורי התנור בעליה לתורה, ודוקא ב"ששי".

בקהל הושלך הס. החוזה מלובלין בעצמו קרא בתורה וסיים בפסוק "ומלכים ממך יצאו", כשהוא מסלסל בקולו. הרמז היה ברור. עיני כולם הופנו אל האורח, שזכה לברכה מעין זו מפיו הקדוש של הרבי, ואילו הגבאי לא יכל להבליג על רגשותיו וקרא: "אי לך, אורח! התבין את הרמז? הרי הרבי אמר במפורש כי בנים מלכים יהיו לך, אלפי אלפים רובלים היו החסידים משלמים שיזכו לברכה מעין זו..."

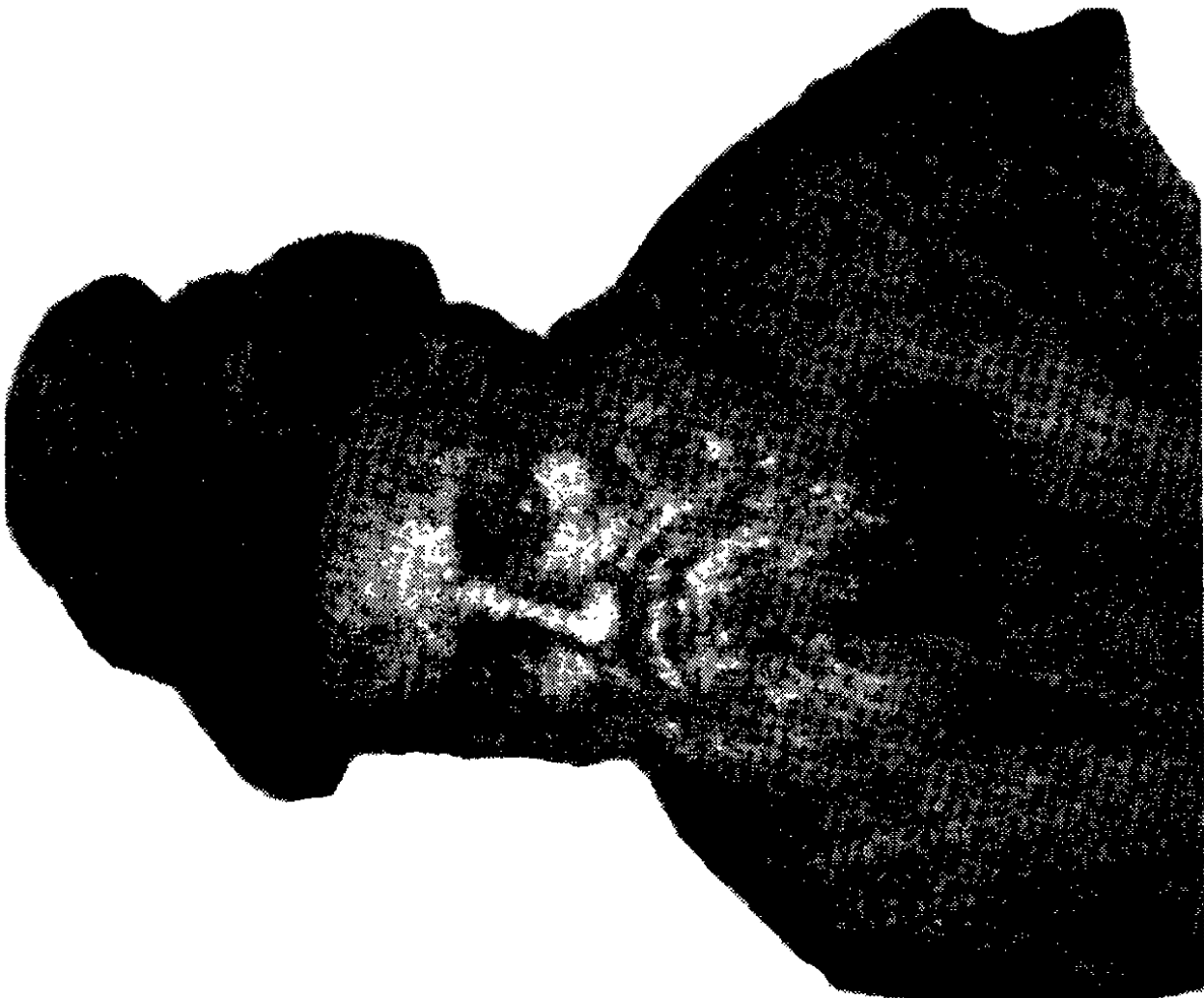
רבי אהרן משה, שעמד סמוך לרבו וחרד לכל מלה ומלה שיצאה מפיו, גם הוא לא יכל לשלוט בעצמו על ברכת רבו ליהודי הזר, ואחרי קריאת-התורה נענה בגניחה: "הלואי אזכה לראות בנים אלה, שהרבי התכוון אליהם".

החוזה מלובלין שמע את הדברים ונענה: "מבטיח אני לך, רבי אהרן משה, שתזכה לראותם, אך דוקא בשנותיך האחרונות, ודוקא בארץ-ישראל, ולא את כל בניו של רבי אברהם..."

מצבת קברו של
החזה מלובלין

1234567 ח"ח

הגאון רבי שלמה זלמן ליפשיץ
בעל "חמדת שלמה"

ספר אור פני משה

כתי"ק וחתימתו של רבי אהרן משה מגזע צבי

כתי"ק של החוזה מלובלין – הסכמתו לספר "דגל מחנה אפרים"

רבי אהרן משה שומע בינתיים את דברי רבו על עלייתו לארץ-ישראל — והוא נדהם; הרי מעולם לא חשב על זה כלל, וכי הוא, שכבר הגיע למחצית שנותיו, יזכה לעלות בהר ה'?

נוהג היה רבי אהרן משה לשאת תמיד בכיסו פנקס קטן, בו היה רושם את כל דברי רבו הקדוש, ומיד כצאת השבת מיהר להעלות על פנקסו גם דברים אלה, אך הפעם רשםם באריכות ובפרטים מדויקים.

אחרי כעשרים שנה כבר נודעו בניו של רבי אברהם בפולין כולה כגדולי הדור, אך רבי אהרן משה לא הספיק להכירם. שנותיו האחרונות של רבי אהרן משה בפולין היו שנות התבודדות ופרישות, ואילו אחר-כך עלה ירושלימה.

אך עם כל הצלחתה של משפחת הגאונים לא ארכה שלווה בפולין תקופה ארוכה, וזמן קצר אחרי פטירת אביהם רבי אברהם נגדעו שנים מארזי המשפחה: הגדול שבאחים, רבי שלמה זלמן, רבה של זלוצ'וב, נפטר כשהוא כבן ארבעים בלבד; ואילו רבי ישראל, הצעיר שבהם, מת מיתה חטופה בטרם מלאו לו עשרים וחמש. נוסף על אלה נפטרה בפרק זמן זה גם אחותם הבכירה, הצדקנית גיטל, אשת הגאון רבי יוסף יוסקה, רבה של קלוצ'וב.

במחשבה אחת

עתה ישבו להם שלשת האחים הקדושים הנותרים בעריהם — רבי אשר לעמיל בגאליץ, רבי נחום בשאדיק, ורבי יעקב ליוב בסאלשין — ופשטו במעשיהם, על מה באה עליהם הרעה הזאת. רבים מגדולי אותו דור ניסו לנחמם, כי רק עין רעה פגעה בהם, אך הם מיאנו להתנחם, וישבו ועסקו בתשובה יומם ולילה, עד שבאחד הימים נתקעה מחשבה אחת בלב האחים, כי יש בכך אות מן השמים שיעלו לארץ-ישראל. איש לא ידע על החלטת אחיו, כבר ימים רבים לפני כן לא ראו זה את זה, אך פלאי היה הדבר, שביום אחד עלתה מחשבה דומה בלב כולם.

ימים אחדים ישב לו רבי אשר לעמיל בגאלין ותיכנן כיצד להוציא את מחשבתו לפועל, ומיד לאחר מכן אסף את בני עירו לבית-הכנסת, דרש לפניהם דרשת פרידה, וביקש את סליחתו של כל אחד ואחד, שמא לא יצא כלפי משהו ידי חובתו כרב. הוא פרש ובכה, וגם הקהל געה בבכיה בהיפרדם ממנו.

עוד הקהל עומד בבית-הכנסת, והנה אחיו של הרב — הגאון רבי נחום משאדיק — מופיע בפתח בליווי בני-ביתו. בתחילה עלתה השערה, כי אחיו של הרב בא בודאי כדי להיפרד מרבים לפני עלייתו לארץ-ישראל, אך כהרף-עין נוכחו כי הדברים הפוכים: רבי נחום, שלא ידע כי אחיו דורש עתה לפני הקהל את דרשת הפרידה, ניגש אל אחיו, ביקש את סליחתו על ההפרעה, וסיפר כי הוא בדרכו לארץ-ישראל, וכי הוא בא לקחת ממנו ברכת פרידה.

רבי נחום סיפר לאחיו גם על חלום שחלם, בו נראה אליו אביהם וציווהו לעלות ירושלימה. שני האחים נפלו עתה האחד על צוואריו ^{הירושלמי} אחיו, ולבם פג משמחה. על אתר גם הסכימו ביניהם לנסוע יחדיו, ולפני כן לעבור בדרך סאלשין כדי להיפרד מהרב דשם — אחיהם הצעיר רבי יעקב ליב.

עוד הם מדברים, והנה נכנס אחיהם רבי יעקב ליב לבית-הכנסת, וגם הוא כל מטרת בואו היא כדי להיפרד מאחיו הגדול רבי אשר לעמיל לרגל עלייתו לארץ-ישראל, ואף עמו סיפור החלום. עתה ידעו כולם — גם האחים הקדושים וגם הקהל הרב בבית-הכנסת — כי מאת ה' היתה זאת, ועוד באותו שבוע עלו שלשת הגדולים יחדיו לספינה, שהפליגה לארץ הקודש.

אבן הטוען היתה בירושלים

בראש-חדש תמוז תר"ה נשמע הקול בירושלים: שלשה אחים, רבנים קדושים וגאונים, עלו מפולין, ושמו ירושלים מאירים מצדקתם.

גם אל רבי אהרן משה הישיש הגיעה הידיעה על בואם של הצדיקים לירושלים. הדבר נודע לו בחצות ליל-ששי ליד הכותל

המערבי מירידו רבי יהודה פאפו – בנו של בעל ה"פלא-יועץ", ולמחרת מיר אחרי תפילת שחרית אץ לביתו, גמר בחיפזון את הכנותיו לכבוד שבת, ורץ לכיוון ה"חורבה" – שבסמוך לה היתה אכסנית שלשת הגדולים – כדי להקדים להם שלום.

באותה שעה ישבו שלשת האחים על האבן העגולה, שהיתה תקועה בחצר ה"חורבה" על-יד הכניסה לבית-הכנסת, ומסביבם – קהל רב מבני ירושלים, שנרחק לראות במאור פניהם, להושיט להם יד לשלום ולהתברך מפיהם.

הרבה סיפורים התהלכו בירושלים על אבן עגולה זו, אשר בעמידה ישרה היתה מגעת לשתי קומות איש, ויש אשר יחסוה לאבן הטוען המוזכרת בחז"ל (ב"מ כח:), שכל מי שאבדה לו אבירה נפנה לשם. על אבן זו היה גם רבה האהוב של ירושלים, הגאון רבי שמואל סלנט, נופש בערוב ימיו בין מנחה למעריב, ושח עם הקהל בדברי תורה ומוסר, עד שרבי שמואל נפטר לבית עולמו, ויהודי ירושלים חצבו את האבן משרשה, והניחוה מצבה על קברו.

עתה, כאמור, ישבו על אבן זו שלשת האחים לבית לעווי: רבי אשר לעמיל, רבי נחום ורבי יעקב ליב – שנתמנה אחר-כך לראב"ד ירושלים. הקהל מפנה דרך לרבי אהרן משה הישיש, הוא מושיט להם את ידו ברעדה, ונעצר כמי שנזכר במשהו... הרי רק בימים אלה מלאו לו שבעים שנה, והוא נמצא בירושלים – שני דברים שרבו הקדוש, החוזה מלובלין, התנבא עליהם לפני שנים רבות. האם אין הוא רואה עתה גם את השליש האחרון של חזיון רבו?

רבי אהרן משה, שנתכבד ע"י הגאונים לשבת בסמוך להם, התנצל בינתוים ושאל לשם אביהם.

"רבי אברהם פויזנר, הידוע בשם רבי אברהם רבי שלמה זלמנ'ס" – ענה הגדול שבאחים, רבי אשר לעמיל.

רבי אהרן משה שמע את השם ונפל מתעלף. בקהל הנאספים קמה בהלה. בקושי רב עוררו את המתעלף, אשר שמעוהו מלחש כל הזמן: "מורי ורבי..." "החוזה מלובלין..."

סגנון זה של סגנון מנהיג ירושלים בהר הזיתים

"מלכים ממך יצאו.." רבי אהרן משה נישא בידי מקורביו לביתו, ולמחרת היום – ביום שבת-קודש, ז' בתמוז תר"ה – עלתה נשמתו הטהורה לישיבה של מעלה.

על מצבת קברו, אשר כרו לו בסמוך לקבר זכריה הנביא בעמק יהושפט, חרתו:

מנוחת איש תם
אדמו"ר הרב הצדיק המפורסם
בוצינא קדישא מגזע צבי מוהר"ר
אהרן משה מבראד זצוקלה"ה
בהרב הגאון רבי שאול מבראד
נתבקש לישיבה של מעלה ז' תמוז ש' תר"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

הנצי"ח

